

ČESKÁ REPUBLIKA
USNESENÍ
Ústavního soudu

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedkyně Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajky) a soudců Ludvíka Davida a Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatele J. H. bytem zastoupeného JUDr. Lubomírem Müllerem, advokátem, se sídlem Symfonická 1496/9, Praha 5, proti usnesení Městského soudu v Praze č. j. 44 To 594/2019-59 ze dne 9. 1. 2020 a výroku II. usnesení Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 2 Nt 3001/2019-47 ze dne 25. 11. 2019, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění:

1. Ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2, jimiž měla být porušena jeho ústavně zaručená práva na soudní ochranu a spravedlivý proces a na veřejné projednání věci podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále též „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.
2. Napadená rozhodnutí obecných soudů byla vydána v řízení zahájeném návrhem stěžovatele na vyslovení, že je podle § 33 odst. 2 zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, účasten soudní rehabilitace ve vztahu k omezení osobní svobody dne a k následnému nucenému vystěhování z Československa v rámci akce
3. Obvodní soud pro Prahu 2 rozhodl usnesením ze dne 25. 11. 2019 ve výroku I. tak, že stěžovatel je dle § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci účasten rehabilitace, neboť byl v souvislosti s trestným činem uvedeným v § 2 odst. 1 písm. d) tohoto zákona nezákonně zbaven osobní svobody dne v době od cca do a ve výroku II. tak, že stěžovatel není dle § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci účasten

zadosti učiněním, v tomto ohledu soud prvního stupně správně uvádí, že „ani v rámci extenzivního výkladu zákona o soudní rehabilitaci nelze u navrhovatele dospět k jeho účasti na soudní rehabilitaci“. S tím se stížnostní soud ztotožňuje, neboť pak by se zákon o soudní rehabilitaci musel vztahovat na statisíce osob, které neměly možnost komunistickou zemi opustit, ač v některých případech chtěly, bylo jim v tom bráněno na rozdíl od navrhovatele, jemuž to bylo „nabídnuto“ a což vlastním rozhodnutím akceptoval.“.

5. V ústavní stížnosti stěžovatel poukazuje na svou dlouhodobou perzekuci ze strany orgánů státní moci, včetně událostí, které byly předmětem předchozího řízení, které též rekapituluje. Napadeným rozhodnutím vytýká zaprvé, že obvodní soud rozhodoval v rozporu s § 9 zákona o soudní rehabilitaci v neveřejném zasedání, čímž stěžovateli znemožnil přístup k soudu a osobní vysvětlení otázek, které soudcům mohly vyvstat na mysli. Zadruhé kritizuje, že napadená rozhodnutí prezentují akci [REDAKCE] jako velké dobrodíní vůči stěžovateli, ale ve skutečnosti šlo o zlovolnou akci Státní bezpečnosti s cílem zbavit se osob nepohodlných tehdejšímu režimu. Stěžovatel zdůrazňuje, že byl zakořeněn v českém prostředí, a tak v jeho případě nešlo o žádné svobodné rozhodování, ale o vydírání, při němž se stěžovatel musel rozhodovat mezi dvěma špatnými variantami. Násilné vystěhování je přitom podle stěžovatele nepochybně formou zbavení osobní svobody. Stěžovatel též poukazuje na předchozí judikaturu Ústavního soudu, a to nálezy sp. zn. II. ÚS 187/2000 ze dne 12. 3. 2001, sp. zn. I. ÚS 605/03 ze dne 2. 6. 2005, sp. zn. II. ÚS 290/05 ze dne 1. 12. 2005, sp. zn. I. ÚS 712/05 ze dne 28. 6. 2007 a sp. zn. I. ÚS 2366/07 ze dne 26. 10. 2007.

6. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil obvodní soud, který poukázal na odůvodnění svého napadeného rozhodnutí a dále zdůraznil, že se podrobně seznámil s obsahem spisu z Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu a s řadou rozhodnutí jiných soudů prvního stupně, na něž poukazoval stěžovatel, a neopomněl extenzivní výklad ve prospěch stěžovatele, v souladu s nímž mu vyhověl v bodě I. návrhu. Ústavní soud vyzval k vyjádření k ústavní stížnosti též městský soud, ten však na výzvu nereagoval. Vyjádření obvodního soudu nebylo třeba zasílat stěžovateli k možnosti repliky, neboť neobsahovalo žádné informace či argumenty nad rámec napadených rozhodnutí.

7. Ústavní soud zvážil obsah ústavní stížnosti a napadených rozhodnutí, jakož i spisu Obvodního soudu pro Prahu 2 sp. zn. 2 Nt 3001/2019, který si za účelem posouzení ústavní stížnosti vyžádal, a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je zjevně neopodstatněná.

8. Podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) senát mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků usnesením návrh odmítne, jde-li o návrh zjevně neopodstatněný. Podle § 43 odst. 3 zákona o Ústavním soudu musí být usnesení o odmítnutí návrhu písemně vyhotoveno, stručně odůvodněno uvedením zákonného důvodu, pro který se návrh odmítá, a musí obsahovat poučení, že odvolání není přípustné.

9. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně připomíná, že podle čl. 83 Ústavy České republiky je soudním orgánem ochrany ústavnosti, není tedy součástí soustavy obecných soudů a není ani povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Směřuje-li ústavní

stížnost proti rozhodnutí soudu vydanému v soudním řízení, není samo o sobě významné, je-li namítána jeho věcná nesprávnost. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení nebo v rozhodnutí jej završujícím nebyly porušeny ústavními předpisy chráněné práva a svobody účastníka řízení, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé.

10. V posuzovaném případě Ústavní soud neshledal, že by napadenými rozhodnutími obecných soudů byla porušena jakákoli ústavně zaručená práva stěžovatele. Ústavní soud přitom zdůrazňuje, že ústavní stížnost směřuje pouze proti rozhodnutím obecných soudů týkajícím se stěžovatelova návrhu na vyslovení jeho účasti na rehabilitaci podle § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci ve vztahu k nucenému vycestování ze země v rámci akce [REDAKCE]

11. Stěžovatel nejdříve namítá, že obvodní soud nerozhodoval ve veřejném, ale v neveřejném zasedání, a tedy bez možnosti stěžovatelovy osobní účasti při jednání před soudem. Ústavní soud ve své rozhodovací praxi opakovaně připomíná, že právo účastníka osobně se účastnit řízení před soudem a právo být slyšen obecně představuje základní prvek práva na spravedlivý proces a v důsledku i důležitou záruku ochrany dalších základních práv [viz například nálezný sp. zn. I. ÚS 2971/09 ze dne 17. 2. 2010 (N 28/56 SbNU 315), body 20 a 21; všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto usnesení jsou dostupná z <http://nalus.usoud.cz>]. Nemusí se však uplatnit bezvýjimečně v každém soudním řízení, respektive v každé jeho fázi. V trestních věcech se tak soud rozhoduje, mimo hlavní líčení, ve veřejném nebo neveřejném zasedání; neveřejné zasedání je přitom zpravidla vyhrazeno pro jednání soudu, v němž se rozhodují otázky menšího významu, kdy není třeba zjišťovat stanoviska stran, jejichž součinnost zde není nutná [nálezný sp. zn. III. ÚS 608/10 ze dne 26. 8. 2010 (N 173/58 SbNU 513)]. S ohledem na význam práva účastníka na projednání jeho věci v jeho přítomnosti, jakož i na veřejné projednání věci je ovšem nutné možnost neveřejného jednání (včetně neveřejného zasedání) používat i vykládat spíše jako výjimku z pravidla projednávání věci veřejně a za přítomnosti toho, o jehož věc jde.

12. Právě uvedené se odráží i v samotném zákonu o soudní rehabilitaci. Ten v § 9 vyhrazuje rozhodování v neveřejném zasedání pro rozhodnutí podle oddílu druhého (tj. v případech zrušení odsuzujícího rozhodnutí ze zákona), není-li stanoveno jinak, a dále dává možnost rozhodnout v neveřejném zasedání v řízení o návrhu podle oddílu třetího (tj. v případech konání přezkumného řízení), pokud je návrh zamítán z vymezených důvodů, včetně toho, že jde o návrh ve věci, na kterou se zákon o soudní rehabilitaci nevztahuje; v ostatních případech pak soud rozduje ve veřejném zasedání. Z uvedeného ustanovení je třeba vyjít i při rozhodování o návrhu na rehabilitaci podle § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci, který pro případy v něm uvedené počítá s obdobným užitím (jiných) ustanovení tohoto zákona (naopak § 17, na nějž odkázal obvodní soud, počítá s užitím trestního řádu pouze v otázce způsobu rozhodování – tj. rozsudkem či usnesením – a pro řízení o opravných prostředcích). I při rozhodování o návrzích na rehabilitaci podle § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci tak pravidlem má být konání veřejného zasedání, což navíc v těchto případech může mít nejen právní, ale i symbolický a morální význam pro osoby perzekvované předchozím nedemokratickým režimem. V nyní projednávaném případě ovšem obvodní soud přesto nepochybil, pokud

rozhodoval v neveřejném zasedání o stěžovatelově návrhu na rehabilitaci ve vztahu k nucenému vycestování ze země v rámci akce [REDAKCE], neboť na tento případ se zákon o soudní rehabilitaci nevztahuje, jak bude osvětleno dále. Obecné soudy tedy napadenými rozhodnutími neporušily stěžovatelovo právo zaručené čl. 38 odst. 2 Listiny.

13. Dále stěžovatel kritizuje samo rozhodnutí o jeho rehabilitaci ve vztahu k nucenému vycestování z Československa.

14. Ústavní soud ve své judikatuře již opakovaně zdůraznil, že při snaze zmírnit následky křivd způsobené totalitním režimem se má tam, kde to je možné, v rozhodování o rehabilitacích osob pronásledovaných tímto režimem uplatňovat princip *favoris rehabilitationis*, podobně jako se při rozhodování ve věcech restitucí uplatňuje princip *favoris restitutionis*, tedy povinnost výkladu zákona ve prospěch osob restituujících [viz např. nálezn sp. zn. Pl. ÚS 10/13 ze dne 29. 5. 2013 (N 96/69 SbNU 465; 177/2013 Sb.)]. Obsahem principu *favoris rehabilitationis* sice nemůže být odškodnění všech křivd spáchaných v minulosti, avšak má jím být jednak poctivá snaha hledat v pochybnostech řešení ve prospěch rehabilitace, a nikoli v její neprospěch; a jednak vědomí toho, že demokratický režim by neměl ke křivdě vytvořené předchozím totalitním režimem přidávat křivdu další [srov. nálezn sp. zn. I. ÚS 819/15 ze dne 15. 4. 2015 (N 81/77 SbNU 177), bod 28; usnesení sp. zn. II. ÚS 1310/15 ze dne 2. 8. 2016, bod 11].

15. Přes uvedené principy, které vykristalizovaly z rozhodovací praxe Ústavního soudu, a přes jeho pochopení pro situaci osob, které v minulosti byly vystaveny různým postihům a perzekucím ze strany nedemokratického režimu, však nelze odhlížet od toho, že rehabilitační zákonodárství nemůže – není s to – sloužit k nápravě či odčinění veškerých případů útisku ze strany minulého režimu. To je i nynější případ stěžovatele.

16. Zákon o soudní rehabilitaci se týká především osob neprávem odsouzených za vymezené trestné činy; v průběhu jeho projednávání v parlamentu byla jeho působnost dále rozšířena doplněným ustanovením § 33 odst. 2, podle nějž se ustanovení tohoto zákona použije obdobně k rehabilitaci a odškodnění osob nezákonně zbavených osobní svobody nebo majetku v souvislosti s trestnými činy uvedenými v § 2 a 4 v období od [REDAKCE] do [REDAKCE] i když nebylo zahájeno trestní stíhání, pokud nedošlo k plnému odškodnění podle dříve platných předpisů; ustanovení § 27 se užije obdobně.

17. Uvedené ustanovení § 33 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci nedopadá na všechny případy perzekuce ze strany komunistického režimu, pokud nedošlo k zahájení trestního stíhání; nýbrž toliko na případy „zbavení osobní svobody nebo majetku“, a to v souvislosti s vymezenými trestnými činy. Nucené vycestování stěžovatele – jakkoli Ústavní soud v nejmenším nezpochybnuje jeho dopad do života stěžovatele a jeho rodiny – ovšem nelze považovat za zbavení jeho osobní svobody; a samo o sobě, bez dalších skutečností, nepředstavuje ani zásah do stěžovatelova vlastnictví, přitom stěžovatel sám v řízení před obecnými soudy ani před Ústavním soudem netvrdil a nenamítal ničeho ohledně možného zbavení majetku. Za zbavení osobní svobody pak nelze označit veškeré omezení svobodného jednání či i svobodného pohybu; naopak jako zbavení osobní svobody jsou chápány pouze nejintenzivnější zásahy do osobní svobody, jako je uvěznění v širším smyslu slova, které spočívají ve (zpravidla déletrvajícím) „[vytržení] z domova (či obecněji z místa zvoleného pobytu), kruhu rodiny a přátel i širších profesních a

společenských vazeb a [nedobrovolném umístění] v uzavřeném prostoru, [spojeném] se zbavením možnosti rozhodovat o podstatných aspektech svého života“. Naopak méně intenzivní zásahy, které nejsou spojené s vytržením z místa zvoleného pobytu anebo s nedobrovolným uzavřením v určitém limitovaném prostoru na určitý čas, představují spíše omezení svobody pohybu a pobytu „ve smyslu svobody cestování, přesouvání se z místa na místo, a svobody usazování, svobody založit nový domov v místě sobě libém“ (Langášek, T. Čl. 8 Osobní svoboda. In Wagnerová, E. a kol. Listina základních práv a svobod: Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 218). Přestože osobní svoboda i svoboda pohybu a pobytu se v některých případech mohou prolínat, jejich podstata – a podstata zásahů do nich – je odlišná. Ačkoli odnětí osobní svobody je *eo ipso* vždy též omezením svobody pohybu a pobytu, naopak to neplatí (srov. Molek, P. Základní práva. Svazek druhý – Svoboda. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 199; blíže k rozlišování i propojování obou svobod viz tamtéž, s. 65–66 a 198–200). To ostatně ilustruje i nynější věc stěžovatele, který byl obvodním soudem (ústavní stížností nenapadeným výrokem I. jeho usnesení) rehabilitován ve vztahu ke svému [redacted] držení na oddělení Veřejné bezpečnosti dne [redacted], které nepochybně představovalo zbavení jeho osobní svobody. Jeho následné nucené vycestování – jakkoli se z pohledu stěžovatele mohlo jednat o zásah intenzivnější než jemu předcházející pobyt na oddělení Veřejné bezpečnosti – však již nelze považovat za zbavení osobní svobody, ale za zásah do jeho svobody pohybu a pobytu, včetně svobody usazování. Stěžovatel nebyl nedobrovolně uzavřen do určitého prostoru na určitý čas, nýbrž byl vyhnán z určitého místa, v němž měl svůj domov a chtěl v něm pobývat.

18. Proto obecné soudy nepochybily a neporušily stěžovatelova ústavně zaručená práva, pokud nevyslovily stěžovatelovu účast na rehabilitaci ve vztahu k jeho nucenému vycestování ze země. Nedošlo přitom k žádnému odchýlení se od judikatury Ústavního soudu, na niž poukazuje stěžovatel, a od principů, jež je nutno uplatnit při výkladu rehabilitačních předpisů. Obecné soudy se v napadených rozhodnutích nedopustily dogmatického gramatického výkladu ani nepřípustného právního formalismu, přehlížeje účel zákona o soudní rehabilitaci [jak se naopak stalo v předchozích věcech stěžovatele – srov. náleží sp. zn. I. ÚS 2056/12 ze dne 20. 11. 2012 (N 191/67 SbNU 293) a náleží sp. zn. IV. ÚS 2853/12 ze dne 24. 7. 2013 (N 128/70 SbNU 185)]. Ani extenzivním, teleologickým výkladem, respektive za použití principu *favoris rehabilitationis* totiž nebylo možné pod zbavení osobní svobody podřadit nucené vycestování ze země. Skutečnost, že již při tvorbě a přijímání zákona o soudní rehabilitaci byl termín „zbavení osobní svobody“ chápán tak, jak je popsáno v předchozím bodě, ostatně prokazují i záznamy z procesu jeho přijímání, například vystoupení poslance P. [redacted] T. [redacted] tehdejšího společného zpravodaje výborů Sněmovny lidu, dne [redacted] odůvodňující vložení § 33 odst. 2 do zákona: „A nakonec – působnost tohoto zákona byla oproti předloze rozšířena rovněž na osoby nezákonně zbavené osobní svobody, byť nikdy nebylo zahájeno trestní stíhání. Toto ustanovení se vztahuje na některé případy a není jich málo – kdy byl poškozený i několik měsíců zadržen, aniž věděl proč, a poté byl v lepším případě propuštěn a někteří dokonce zemřeli.“ (viz stenoprotokol z 27. společné schůze Sněmovny lidu a Sněmovny národů Federálního shromáždění Československé socialistické republiky 1986–1990, ze dne 20. 4. 1990; dostupný z <https://www.psp.cz/eknih/>).

19. Současně však Ústavní soud musí dodat, že plně chápe stěžovatelovo rozhořčení nad tím, jak obecné soudy, a zejména městský soud, vykreslily a vnímaly zásah do stěžovatelových práv a svobod, kterého se dopustil nedemokratický režim v rámci akce [REDAKCE]. Odůvodnění napadených rozhodnutí, především rozhodnutí městského soudu, poukazující na vlastní rozhodnutí stěžovatele, jímž přijal „nabídku“ života ve svobodné zemi, svědčí o nepochopení akce [REDAKCE] i těžké situace, jíž byl stěžovatel vystaven. Nelze opomenout, že z hlediska komunistického režimu představovala akce [REDAKCE] důmyslný způsob, jak se zbavit nepohodlných opozičních hlasů v domácím prostředí, a to bez „nepříjemné publicity, kterou přinášely politické procesy (...). Metoda navíc budila jakési zdání humanity – vždyť se tím disidentům dávala možnost žít na svobodě, na druhé straně želené opony, takže ‚se zase tak moc nestalo‘. Ve skutečnosti se jednalo o promyšlenou operaci represivního aparátu provázenou řadou protiprávních kroků, která měla navíc za cíl vypudit své oběti do vyhnanství. Šlo o pošlapání základních lidských práv – zejména práva na pobyt ve své rodné zemi či práva nebýt zbaven své státní příslušnosti. Bezpochyby se zde jednalo o popření čl. 31 tehdy platné ústavy, který garantoval svobodu pobytu.“ (Koutek, O. Akce ASANACE. Securitas Imperii, 2006, č. 13, s. 174–176, na s. 174). Režimu „[REDAKCE]“ osoby, které se dostaly na seznam pro akci [REDAKCE] navíc nebyly před rozhodnutí zůstat, či opustit zemi postaveny jen tak, bez dalšího; naopak na ně byl dlouhodobě vyvíjen nátlak s cílem nanejvýš jim znepríjemnit život zde, přivést je do strachu či jim zredukovat už ty omezené možnosti realizace, které v komunistickém režimu měly. Stěžovateli tak například bylo [REDAKCE] [REDAKCE] jak ostatně vyplynulo i v řízení před soudy; jiné osoby byly [REDAKCE] při výsleších, byly jim posílány [REDAKCE] či jim bezpečnostní složky [REDAKCE] at [REDAKCE] (viz tamtéž, na s. 174–176). Je tak zcela nereálná představa, že se stěžovatel sám, málem snad „dobrovolně“ rozhodl pro „lepší“ život mimo Československo. Naopak je nepochybné, že počínání bezpečnostních složek vůči němu i jeho důsledky představovaly zásahy zcela nepřijatelné z pohledu demokratického právního státu a základních práv a svobod jednotlivce (ostatně právě z této historické zkušenosti pramení i specifické záruky poskytované čl. 14 odst. 4 Listiny, podle nějž má každý občan právo na svobodný vstup na území republiky a občan nemůže být nucen k opuštění své vlasti).

20. Ústavní soud tak shrnuje, že je nepochybné, že stěžovatel byl v rámci akce [REDAKCE] vystaven příkořím a zásahům, které jsou v demokratickém režimu nepředstavitelné a neakceptovatelné. Jeho vycestování z Československa nelze vnímat jako „[REDAKCE]“ komunistického režimu, nýbrž důsledek dlouhodobého a promyšleného nátlaku a vydírání. Byl jím zasaženo do stěžovatelovy svobody pohybu a pobytu – ne však do jeho osobní svobody.

21. Z důvodů shora uvedených tak Ústavní soud podanou ústavní stížnost odmítl jako návrh zjevně neopodstatněný podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu, neboť napadenými rozhodnutími nedošlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatele.

Poučení: Proti usnesení Ústavního soudu není odvolání přípustné.

V Brně dne 28. května 2020

Kateřina Šimáčková, v. r.
předsedkyně senátu

Za správnost vyhotovení: Jitka Kučná